

Kurumsal kuramın kurumsallaşması: Türkiye kaynaklı kurumsal kuram çalışmalarına ilişkin genel bir değerlendirme

Eyüp Aygün Tayşir

Marmara Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İstanbul

e-posta: eataysir@marmara.edu.tr

Özet

Bu çalışma, Kurumsal Kuram'ın Türkiye'deki evrimini, 2000 – 2010 yılları arasında Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi'nde (UYOK) sunulan bildiriler ve bu bildirimlerde adı geçen araştırmacıların kongre harici yayınları üzerinden incelemektedir. Bu bağlamda, çalışma, bahsi geçen yıllar arasında, Türkiye'de kurumsal kuramın yönetim ve örgüt bilimciler arasında bir çalışma alanı olarak nasıl yayıldığına, bu yayılımda kurumsal girişimcilerin izlerine, Türkiye'de kurumsal kuramın araştırmaya konu edilen alt çalışma alanlarının merkez ülke olan ABD'deki çalışma alanlarıyla ne derece paralel olduğuna, Türkiye'de kurumsal kuram çalışmalarının metodolojik özelliklerine ve UYOK'da sunulan kurumsal kuram konulu bildirimlerin yayına dönüşme süreçlerine ilişkin bulgular sunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Türkiye'de kurumsal kuram çalışmaları, kurumsal kuram, kurumsal iş, kurumsal girişimci

1. Giriş ve kuramsal arka plan

Belirli bir disiplinin ya da kuramsal alanın mevcut bilgi birikimini, bu birikimin edinilmesinde izlenmiş yaygın metotları ve o alana hâkim paradigmaları inceleyen eleştiri yazılarının, inceledikleri alanların gelişmesine ve eksiklerinin giderilmesine katkı sağlama potansiyeli olduğu ifade edilebilir. Böyle bir çaba, Üsdiken ve Pasadeos (1993)'un da vurguladığı gibi, bir yanda o bilim dalının zaman içinde nasıl geliştiğini ortaya koyarken, diğer yanda, o disiplinin mevcut sorunlarını ve bu sorunların giderilmesi için neler yapılması gerektiğini

açıklayabilir. Yönetim ve örgüt bilimi açısından ele alındığında, bahsi geçen bu durumun somut bir örneği olarak, Donaldson (1995)'in koşul bağımlılık kuramı sonrası dönemde ortaya çıkan örgüt kuramlarına yönelttiği eleştirilerden müteşekkil kitabı, "American Anti-Management Theories of Organization: A Critique of Paradigm Proliferation" verilebilir. Bu eserde Donaldson (1995), popülasyon ekolojisi kuramı, kurumsal kuram, kaynak bağımlılığı kuramı ve örgütsel ekonomi kuramına ilişkin yazınları, yazınların öne çıkan araştırmalarını mercek altına alarak eleştirmekte ve tüm bu kuramların entegrasyonuna yönelik önerilerle eserini noktalamaktadır. Kitabın yayımlanmasının üzerinden yirmi yıla yakın bir süre geçmek üzereyken, Donaldson'ın önerdiği entegrasyonun sağlanması ve adı geçen örgüt kuramlarının ortadan kalkması bir yana, tüm bu kuramların daha da gelişerek ve çeşitlenerek arttığı gözlenmektedir. Bununla birlikte, Donaldson'ın eleştirileri, adı geçen tüm alanlardaki mevcut bilgi birikiminin eksik yönlerinin giderilmesine ve metodolojik sorunların yeni araştırmalarda tekrarlanmamasına katkıda bulunmuştur. Adı geçen kitaba ilişkin değerlendirmesinde Leblebici (1997), Donaldson'ın koşul bağımlılık kuramı haricindeki örgüt kuramlarına ilişkin eleştirilerinin, bu kuramların dışarıdan ve bu kuramlardan hoşlanmadığını açıkça belirten birinin gözünden nasıl gözüktüğünün anlaşılması açısından son derece faydalı olduğunu belirtmektedir. Yine bu değerlendirmesinde Leblebici (1997), bu gibi eleştirilerin, bahsi geçen kuramların zayıf yönlerinin anlaşılıp iyileştirilmelerinde ve geliştirilmelerinde etkili olacağını da eklemektedir. Bu bağlamda, bu çalışma da, Türkiye kaynaklı Kurumsal Kuram (KK) çalışmalarına ilişkin kapsamlı bir analiz ortaya koyarak ilgili yazına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

KK, 1970'lerin ortalarında ve özellikle Amerika'da, örgütler dünyasına kısırtıcı sorular yönelten bir yazın olarak belirmiş (Scott, 2001) ve zaman içinde örgüt bilimciler tarafından çokça ilgi gösterilen bir çalışma alanı haline almıştır. KK'ya örgüt bilimciler tarafından gösterilen ilgi ve bu ilginin doğal bir sonucu olarak KK konulu yayın sayısında gözlenen artış, kuramı popülerleştirmiştir. Özen (2004) KK'nın son on yılda uluslararası yazında en çok çalışılan makro örgüt kuramı olduğunu belirtirken, bu ilgiyi, kuramın örgüt kuramlarının ana çizgisinden radikal bir biçimde kopmadan özgün savlar ileri sürebilmesine ve kendi içinde pek çok yeni tartışmayı tetikleyebilecek kadar bulanık ve çelişkili olmasına atf yaparak açıklamaktadır. Nitekim KK, hem kuramın alanı içinde çalışan araştırmacılar, hem de diğer örgüt kuramlarını temel çalışma alanı olarak benimsemiş araştırmacılar tarafından düzenli olarak eleştirilere maruz kalmıştır. Bu bağlamda, KK çalışmaları özellikle 1980'lerin sonu ve 90'ların ilk yarısında; zaman içinde pozitivizme yönelerek kuramın yorumlamaya dayalı özünden kopmakla (Bowring, 2000), kuramın temellerini oluşturan Eski Kurumsalçı geleneği yok sayıp, bu geleneğin kurama katkılarının kurama yöneltilen eleştirileri

gidermedeki potansiyelini fark edememekle (Stinchombe, 1997; Selznick, 1996), kurumsallaşmada bireyin olası etkisini ve dolayısıyla çıkara dayalı eylem, politik davranış gibi unsurları ihmal etmekle (DiMaggio, 1988) ve eşbiçimlilik kavramına dalıp kurumsal değişimi açıklamada yetersiz kalmakla eleştirilmiştir. İlginçtir ki, oldukça saygın araştırmacılardan gelen ve alanın önde gelen akademik dergilerinde yayımlanan bu eleştiriler, hem eleştiriye getirenler hem de alanda eleştirilen işleri gerçekleştirenler tarafından üzerinde çalışılmaya devam edilen konular olmuştur. Bir başka deyişle, KK'ya yönelen eleştiriler ve KK konulu çalışmalara yönelik dönem dönem gerçekleştirilen toplu analizler, kuramın evriminde önemli bir rol oynamıştır. Bu durumun en belirgin örneği, kuramın kurumsal değişimi açıklamadaki yetersizliğine yönelen eleştiriler neticesinde başlayan bir akımla, kurumsal değişim konulu çalışmaların bir anda artmasıdır (örneğin: Townley 2002, Kraatz ve Moore 2002, Hoffman 1999, Seo ve Creed 2002, Greenwood, Suddaby ve Hinings, 2002, Rao 1998). Keza, kurumların oluşması, sürdürülmesi, değişmesi ya da ortadan kalkmasında aktörün/eyleyenin rolünün ihmal edildiğini vurgulayan eleştiriler de, KK içinde, bugün adına Kurumsal İş (Lawrence ve Suddaby, 2006) denilen yeni bir yazının oluşmasına öncülük etmiştir. Görüldüğü gibi, KK, doğduğu topraklar olan Amerika'da geriye dönük olarak sürekli değerlendirmeye tabii tutulmakta ve bu değerlendirmeler neticesinde ortaya çıkan eleştiriler, kuramın evrimine yön vermektedir.

KK, Türkiye'de de son dönemlerde popüler bir çalışma alanıdır. Gürol ve diğerleri, 2004 yılında 12. Ulusal Yönetim Kongresi'nde sundukları bir bildiriye, 50 kişilik bir örneklem üzerinden yaptıkları araştırmanın sonucunda, KK'nın 2004 yılı itibarıyla açık sistem yaklaşımı ile birlikte en çok çalışılan makro örgüt kuramı olduğunu bulgulamışlardır. KK'nın günümüzde Türkiye'de ne derece ilgiye mazhar olduğu, bu çalışmanın bulgularının aktarıldığı bölümde de ayrıntılı bir şekilde görülmektedir. Bu durumda, Türkiye merkezli KK çalışmalarının belirli bir birikime ulaştığı ve geriye dönük olarak belirli boyutlar üzerinden analiz edilmelerinin konuyla ilgili çalışmalar yürüten kişilere faydalı olacağı ifade edilebilir. Bu noktada belirtmek gerekir ki, bahsi geçen amaca hizmet eden, yani Türkiye merkezli KK çalışmalarını analiz eden çalışmaların sayısı son derece azdır. Türkiye'de KK'nın bir çalışma alanı olarak kurumsallaşmasında kilit aktörlerden biri olarak tanımlanabilecek -bu tanıma ilişkin görgül destekler ilerleyen satırlarda görülebilir- Özen, 2004 ve 2007 yıllarında yaptığı değerlendirmelerde Türkiye kaynaklı KK çalışmalarını analiz etmiştir. Yaptığı analizin sonucunda Özen (2004), Türkiye kaynaklı KK çalışmalarının sınırlı sayıda olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla, 2004 yılı itibarıyla, koşul bağımlılık kuramı hâlâ Türkiye'de örgüt kuramları alanında gelinen son nokta olarak görülmektedir. Ancak, Özen (2004)'in de belirttiği gibi, bu analizde temel alınan liste kapsamlı değildir ve kongrelerde sunulup hakemli dergilerde

yayımlanmamış çalışmalar değerlendirmeye alınmamıştır. Özen, bu analizi 2007 yılında revize ederken, Türkiye’de örgüt yönetimi yazınının 1980 sonrası yıllarda özellikle Amerika’da gözlemlenen kuramsal çeşitlilikten nasibini almadığını vurgulamakta, ancak bununla birlikte KK’ın diğer makro örgüt kuramlarına kıyasla az da olsa ilgi gösterilen bir alan olduğunu belirtmektedir. Özen (2007) bu son analizinde, KK adına Türkiye’de umut verici gelişmeler olduğunu da eklemektedir.

Sonuç olarak, 2000’li yılların ortalarından itibaren Türkiye kaynaklı KK çalışmalarında bir hareketlilik gözlenmeye başlandığı ifade edilebilir. Fakat bu çalışmalar bugüne kadar derinlemesine bir analize tabii tutularak incelenmemiştir. Dolayısıyla, bu çalışmanın temel amacı, 2000 – 2010 aralığında Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi’nde (UYOK) KK konulu en az bir bildiriye adı geçen araştırmacıların çalışmalarını inceleyerek Türkiye kaynaklı KK çalışmalarını detaylı bir şekilde analiz edip yorumlamaktır. Bu bağlamda, çalışmanın yanıt aradığı başlıca sorular şu şekilde sıralanabilir:

1. KK, Türk yönetim ve örgüt bilimi camiasında ne derece popüler bir çalışma alanıdır?

2. Türkiye’de KK konusunda çalışmalar yürüten akademisyenlerin tercih ettikleri metotlar, teknikler (görgül/kuramsal – nitel/nicel), KK’ya ilişkin alt çalışma alanları (örn. eşbiçimlilik, kurumsal mantıklar, kurumsal değişim vb.) nelerdir? Bu tercihler, KK’nın bilgisinin ağırlıklı olarak üretildiği Amerika ve diğer Avrupa ülkelerindeki hâkim eğilimlerle uyumlu mudur?

3. KK konusunda Türkiye merkezli çalışmalar, belirli topluluklar ya da üniversiteler özelinde gruplaşma göstermekte midir? Bu bağlamda, Türkiye’de KK konulu araştırmaların ortaya çıkmasında ve yayılmasında kilit aktörler (kurum, kişi) kimlerdir? Bu kişiler üzerinden gelişen örgütler arası ilişkiler/ortaklıklar söz konusu mudur? Türkiye’de KK konusunda öncül çalışmaları gerçekleştiren aktörler, zaman içinde Türkiye’de KK konulu çalışmalarda ve KK’nın Türkiye’deki kurumsallaşma sürecinde özel bir etkiye sebep olmuşlar mıdır?

4. UYOK’da KK konulu bildiri sunan araştırmacılar, KK konusunda ulusal ve/veya uluslararası yayınlara imza atarak, nitelikli uluslararası yayın üretme kurumsal mantığına hizmet etmekte midir? Bu yayınlar, UYOK’da sunulan bildirimlerle ilişkili midir? UYOK’da sunulan KK konulu bildirimlerin kongre sonrasında yayına dönenleri hangi mecralarda yayımlanmaktadır?

5. UYOK özelinde, KK konusunda çalışmalar yürüten araştırmacılar yıllar itibariyle sürekli bu konuda çalışmaya devam etmekte mi, yoksa KK’yı zaman içinde terk etmekte midirler?

6. Türkiye’de KK alanında yapılan çalışmalarda, KK diğer makro örgüt kuramları ile birlikte ve/veya karşılaştırmalı olarak çalışılmakta mıdır?

Bu sorulara verilecek yanıtlar doğrultusunda çalışmanın kuramsal ve uygulamaya dönük bazı katkıları olacağı düşünülmektedir. KK'nın Türkiye'deki evrimini yukarıdaki soruları yanıtlayarak açıklayan bir çalışmanın, KK alanında gelecekte gerçekleştirilecek çalışmalara yön gösterici bilgiler üreterek faydalı olması olasıdır. Öte yandan bu çalışma, zaman içinde gerçekleştirilecek ve diğer makro örgüt kuramlarının Türkiye'deki evrimini inceleyecek çalışmalar için bir karşılaştırma zemini sunabilir. Üsdiken (1997)'nin de vurguladığı üzere, yönetim ve örgüt bilimi yazını, örgüt teorilerinin uluslararası yayılımı ve bunların yerelde aldığı biçimler konusunda daha fazla çalışmaya ihtiyaç duymaktadır. Son olarak, araştırma sorularını yanıtlama sürecinde elde edilecek bulguların, Türkiye'de KK'nın kurumsallaşma dinamikleri üzerinden kuramsal iş yazınına yönelik açıklamalar getirmesi de bir potansiyel katkı olarak nitelenebilir.

2. Metodoloji

Bu çalışmada sorulan soruların, KK konulu ve Türkiye kaynaklı çalışmaların bütünü üzerinden yapılacak bir analiz neticesinde yanıtlanması amaçlandığından, veri toplanırken iki aşamalı bir süreç izlenmiştir. 2013 yılında 21. kez gerçekleştirilen UYOK, Türkiye'de yönetim ve örgüt bilimcilerin en geniş katılımı gösterdiği ulusal organizasyondur. Dolayısıyla, KK alanında Türkiye merkezli olarak çalışan araştırmacıların izinin sürülmesine buradan başlanmasının mantıklı olacağı düşünülmüştür. Bu bağlamda, öncelikle, 2000 – 2010 yılları arasında UYOK'da sunulan KK konulu bildirimler, anahtar kelimeleri ve özetleri okunarak taranmıştır. Başlangıç için 2000 yılının seçilme nedeni, UYOK'da sunulan bildirimlerin bu yıldan önce düzenli olarak yayımlanmamış olmasıdır. Son tarih olarak 2010 yılının seçilme nedeni ise, 2011 ve 2012 senelerinde sunulan bildirimlerin halen bir dergide hakem değerlendirme sürecinde olabileceğinin varsayılmış olmasıdır. Gerçekleştirilen bu ilk analiz neticesinde 2000 – 2010 yılları arasında UYOK'da sunulmuş KK konulu bildirimler tespit edilmiştir. Bu ilk aşamada, UYOK'da sunulmuş KK konulu bildirimleri kaleme alan yazarların demografikleri, sunulan çalışmanın KK'nın hangi yönüyle ilişkili olduğu ve çalışmanın metodolojik özellikleri analiz edilerek bir Excel dosyasına kodlanmıştır. Kodlama işlemi gerçekleştirilirken, bir çalışmanın nitel mi, nicel mi yoksa bunların bir karması mı olduğunun belirlenmesi adına, öncelikle çalışmanın görgül olup olmadığına bakılmıştır. Bu amaçla, çalışmaların metodoloji bölümleri analiz edilmiştir. Eğer çalışma görgülse, çalışmada izlenen veri toplama ve analiz yöntem ya da yöntemlerinin neler olduğuna bakılmıştır. Veri toplama yöntemi olarak likert tipi ölçekler kullanan ve/veya sayısal veriler toplayarak bunları çeşitli istatistikî yöntemler aracılığıyla analiz edip değişkenler arasında neden-sonuç ilişkisi arayan çalışmalar nicel olarak kodlanmıştır. Bu özelliğe haiz olmayan, verilerin kişisel görüşme, gözlem, doküman analizi gibi yöntemler aracılığıyla

toplandığı, veri analizinde istatistikî analizlere başvurulmayan ve değişkenler arasında neden-sonuç ilişkisi aramayıp daha ziyade keşifsel nitelikte olan çalışmalar nitel olarak kodlanmıştır. Çalışmanın KK'nın hangi boyutu ile ilişkili olduğunun belirlenmesi adına ise, çalışmaların araştırma soruları ve kuramsal arka planları incelenmiş ve kodlamalar buradan hareketle gerçekleştirilmiştir. Bir örnek olarak, araştırma sorusu, "Stratejik planlama çalışmaları kamu idarelerinde benzeşmeye yol açıyor mu?" şeklinde ifade edilen bir çalışmanın, KK'nın alt çalışma alanlarında biri olan eşbiçimlilik ile ilişkili olduğu kabul edilmiştir.

İkinci aşamada ise, ilk aşamada ismi tespit edilen, yani 2000 – 2010 yılları arasında UYOK'da KK konulu en az bir bildiride ismi geçen yazarların kongre dışındaki KK konulu çalışmaları tespit edilmiştir. Bu aşamada, yazarların kurum ya da kişisel web sayfalarında yer alan özgeçmişleri analiz edilmiş, özgeçmişlere ulaşılmadığı durumlarda yazarlarla iletişime geçerek özgeçmişleri talep edilmiş ve son olarak yazarların ulusal ve uluslararası dergileri tarayan ULAKBİM ve Business Source Complete veritabanlarındaki kayıtları üzerinden ilerlenerek KK konulu diğer çalışmalarına ulaşılmaya çalışılmıştır. ULAKBİM, ulusal akademik makalelere ve Business Source Complete de, yönetim ve örgüt bilimini de kapsayan alana ilişkin makalelere ilişkin en geniş veri tabanı olması nedeniyle seçilmiştir. Bu analiz gerçekleştirilirken, 2010 yılında UYOK'da sunulan bir bildirinin 2010 sonrası dönemde ulusal ya da uluslararası bir dergide yayımlanma ihtimali göz önünde bulundurularak, yazarların 2000 - 2012 döneminde yaptıkları yayınlar dikkate alınmıştır. Bu aşamada, ilk aşamada tespit edilen araştırmacıların kongre dışında KK konulu çalışmalar yapıp yapmadıkları, eğer yapıyorlarsa bunların UYOK'da sunulan çalışmanın bir devamı niteliğinde olup olmadığı ve yine çalışmanın metodolojik özellikleri ile KK'nın hangi boyutu ile ilişkili olduğu tespit edilerek kodlanmıştır. Sonuç itibarıyla, izleyen bölümde sunulan bulguların, 2000 – 2010 yılları aralığında UYOK'da KK konulu herhangi bir bildiride ismi geçmeyen araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmiş çalışmalar dışında Türkiye kaynaklı tüm KK çalışmalarını kapsadığı ifade edilebilir. Yine de, özellikle son birkaç yıldır gerçekleştirilen Örgüt Kuramı Çalıştayı'nda sunulmuş ancak UYOK'da sunulmamış az sayıda çalışma olabileceğini bir not olarak düşmek faydalı olacaktır. Ancak, Örgüt Kuramı Çalıştayı'nın ilk düzenleniş tarihinin 2010 yılı olması ve bu çalışmanın da UYOK dışında azami 2012 yılına kadar olan çalışmaları kapsamı nedeniyle bunun önemli bir kısıt oluşturmadığı ifade edilebilir. Bu kısıtın etkisini azaltan bir diğer husus da, Örgüt Kuramı Çalıştayı'nda her yıl 8 – 10 çalışmaya yer verilmesi ve bunların da sadece KK'yı değil, tüm örgüt kuramlarını konu edinmesidir.

3. Bulgular

Çalışmada yanıtı aranan ilk soru, KK'ın Türkiye'de yönetim ve örgüt bilimi camiasında ne derece popüler bir çalışma alanı olduğudur. Tablo 1, bu sorunun yanıtlanması amacıyla yapılan analizlerin sonucunda ortaya çıkan durumu özetlemektedir.

Tablo 1

2000 – 2010 Yılları Arasında UYOK'da Sunulan KK Konulu Bildiriler

Kongre Yılı	Sunulan Toplam Bildiri	Kurumsal Kuram Konulu	
		Bildiri	%
2000	62	3	4.84
2001	72	3	4.17
2002	79	3	3.8
2003	88	4	4.55
2004	72	5	6.94
2005	85	7	8.24
2006	104	4	3.85
2007	121	6	4.96
2008	141	9	6.38
2009	130	13	10
2010	111	9	8.11
Toplam	1065	66	6,2

Tablo 1, bütün olarak değerlendirildiğinde, KK konulu bildirilerin UYOK'da sunulan toplam bildirilere oranının yıllar içerisinde arttığı gözlenmektedir. Öyle ki, özellikle 2009 ve 2010 yıllarında, KK konulu bildirilerin UYOK'da sunulan toplam bildiriler içindeki payı %8-10 gibi yüksek olarak nitelenebilecek rakamlara ulaşmıştır. 2000 – 2010 döneminde UYOK'da sunulan KK konulu toplam 66 bildirinin bu aralıkta kongrede sunulan tüm bildirilere oranı da %6,20 düzeyindedir. KK, her ne kadar kendi içinde farklı çalışma alanları sunsa da, nihayetinde yönetim ve organizasyon alanı içinde bir alt alan olarak tanımlanan örgüt kuramı alanının temel kuramlarından biridir. Tek bir kuramın UYOK'da sunulan bildiriler içerisinde bu denli baskın olması ilginç bir bulgu olarak nitelenebilir. Bu durum, merkez konumda olan ABD'de KK'ya gösterilen ilginin Türkiye'de de bir karşılığı olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, KK'ın Türkiye'de yönetim ve örgüt bilimi alanında popüler bir çalışma alanı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu durum, Özen'in 2004 senesinde kaleme aldığı Türkiye kaynaklı KK çalışmaları analizinde ifade ettiği, koşulbağımlılık kuramının

Türkiye’de örgüt kuramında geline son nokta olarak görülmesi anlayışının da değişmeye başladığının bir göstergesidir.

Araştırmada yanıtı aranan ikinci soru, Türkiye kaynaklı KK çalışmalarında tercih edilen araştırma yöntemlerinin hangileri oldukları, bu çalışmalarda KK’ın hangi alt alanları ile araştırmaya konu edildiği ve tüm bu eğilimlerin örgüt kuramı alanında üretilen bilginin merkezi konumunda bulunan ABD ve Avrupa ülkeleri ile paralellik gösterip göstermediğidir. Donaldson (1995) makro örgüt kuramları alanında koşulbağımlılık kuramı sonrası dönemde ortaya çıkan kuramsal çeşitliliği eleştirirken, KK’ı kuramsal çalışmaların çokluğu ve bu çalışmalarda öne sürülen argümanları test eden araştırmaların azlığı üzerinden eleştirmektedir. Türkiye’de de yönetim ve örgüt bilimi alanında yakın zamana kadar temel uğraşın yöneticilere yol göstermek olmuş olması ve bu yol gösterme çabasının, araştırma sonucu üretilen bilgidен ziyade, felsefi düzeyde tartışmalar üzerinden gerçekleştirilmesi (Üsdiken, 2002) Türkiye merkezli KK çalışmalarının metodolojik yönden de analiz edilmesini gerekli kılmaktadır. Tablo 2, 2000 – 2010 yılları arasında UYOK’da sunulan KK konulu 66 bildirinin görgül mü kuramsal mı olduğunu göstermektedir.

Tablo 2
Türkiye Kaynaklı KK Konulu Çalışmaların Görgül –
Kuramsal Dağılımı

Görgül	59 (%89.39)
Kuramsal	5 (% 7.57)
Kuramsal+Görgül	2 (%3.04)
Toplam	66

Tablo 2’de görüldüğü üzere, 2000 – 2010 aralığında UYOK’da sunulan 66 bildirinin 59’u görgül, 5’i kuramsal ve sadece 2’si hem kuramsal hem de görgüldür. Bu durum, Türkiye kaynaklı KK çalışmalarında kuramsal çalışmaların son derece kısıtlı olduğunu ortaya koymaktadır. Peki, Türkiye’de KK konusunda gerçekleştirilen salt kuramsal çalışmaların bu denli az olması Donaldson (1995)’in KK çalışmalarında görgül çalışmaların kısıtlı olması eleştirisinin bilincinde olmaktan kaynaklanan bir yönelimin sonucu mudur? Kanımızca bu soruya verilecek yanıt olumsuzdur ve Türkiye’de 2000 sonrası dönemde gerçekleştirilen KK konulu çalışmaların görgül ağırlıklı olması iki temel nedene dayanmaktadır. Bunlardan ilki, tam anlamıyla kuramsal bir çalışma gerçekleştirmenin çalışılan alandaki kuramsal birikimin bütününe hâkim olmayı zorunlu kılmasıdır. Zaten, bir çalışmada öne sürülen argümanların, içinde çalışılan kurama yeni açılımlar sağlayacak kadar özgün olması az rastlanan bir durumdur (Sandberg ve Alvesson, 2010). Akademik kariyerde ilerlemenin çok sayıda çalışmayı hızlı bir şekilde üretmeyi dayattığı bu dönemde, hemen hiç kimse bu denli zahmetli işlere girmeyi

tercih etmemektedir. Öte yandan, örgüt ve yönetim bilimi alanında 1990'ların ortasına kadar üretilmiş eserlerin ağırlıklı olarak, belirli bir kuramsal arka planı olmayan kavramsal tartışmalardan ve araştırmaya dayanmadan akıl veren yazılardan müteşekkil olması da, kuramsal çalışmaların tercih edilmemesinin bir gerekçesi olabilir. Bir başka deyişle, 2000 sonrası dönemde Türkiye kaynaklı KK çalışmalarının ağırlıklı görgül çalışmalar olması, aynı dönemde Türkiye'de yönetim ve örgüt bilimi alanında doğa bilimlerine öykünen görgül araştırmaların popüler olmasıyla açıklanabilir. Özen (2002)'nin de belirttiği gibi, Türkiye'de 2000 sonrası dönemde hâkim araştırma eğilimi, görgül araştırmadır. Kuramsal çalışmalar ise, hem genellikle veri içermiyor oluşları nedeniyle hem de geçmişin kavramsal/felsefi tartışmalarına benzetilmiş olduklarından, yönetim ve örgüt bilimi alanında bu dönemde tercih edilmeyen çalışmalar olmuşlardır. Stinchombe (1965), spesifik bir örgüt tipinin kurulduğu zaman ile o zamanın hâkim sosyal yapısı arasında bir ilişki olduğunu ve kuruluş döneminde sosyal yapının örgüt üzerinde bıraktığı kimi izlerin (damga etkisi) yıllar içinde örgüt ne kadar değişirse değişsin silinemeyebileceğini belirtmektedir. Bu durumda, KK'nın Türkiye'de çalışılmaya başladığı yıllarda akademinin geneline hâkim olan görgül araştırmacı anlayışın, KK'nın Türkiye'deki hayat seyrinde bir damga etkisine neden olabileceği düşünülebilir.

UYOK'da 2000 – 2010 yılları arasında sunulan KK konulu bildirimler incelendiğinde, hem birtakım kuramsal argümanlar geliştiren hem de bunları test eden çalışmaların yok denecek kadar az olduğu göze çarpmaktadır. Çoğunluğu oluşturan görgül çalışmaların ise, belirli kuramsal ön kabullerden hareketle argümanlar geliştirip bunları test eden çalışmalar olmadıkları, genellikle bir araştırma sorusundan yola çıkıp keşifsel bulgularını kuramla ilişkilendiren çalışmalar oldukları görülmektedir. Bu noktada, Türkiye kaynaklı KK çalışmalarında da hâkim olan görgüllüğün, Özen (2002)'in deyişiyle, törensel bir görgülcülük mü olduğu da önemli bir soru olarak karşımızda durmaktadır. Tablo 3, 2000 – 2010 yılları arasında UYOK'da sunulan 66 bildirimden görgül olanların araştırma yöntemleri açısından arz ettiği durumu özetlemektedir.

Tablo 3

Türkiye Kaynaklı KK Çalışmalarında İzlenen Yöntem

Yöntem	Sayı	%
Nicel	25	40.98
Nitel	32	52.46
Nicel+Nitel	3	4.92
Belirtilmemiş	1	1.64
Toplam	61	100

Özen (2002) törensel görgüçlölük adını verdiği davranıŖı eleŖtirirken, Türkiye’de yönetim ve örgüt bilimi alanında gerçekteŖtirilen araŖtırmaların - özellikle de tezlerin- araŖtırdıkları meselenin sosyal dünyadaki bağlamından kopukluğuna vurgu yapmaktadır. Bu gibi araŖtırmalarda kiŖi, ele aldığı sosyal olguları birtakım anketler aracılığıyla ölçüp, belirli deđiŖkenler arasında istatistikî neden-sonuç iliŖkileri aramakta, ancak, ne bu arayıŖın gerekçesine ne de ortaya çıkan sonuçların kuramla iliŖkisine değinmektedir. Özen (2002), bu duruma gerekçe olarak, özellikle tez danıŖmanlarının nicel çalıŖmaları öncelemesini göstermektedir. 2000 – 2010 yılları arasında UYOK’da sunulan KK konulu çalıŖmalar içinde de nicel yöntemlerle gerçekteŖtirilen çalıŖmaların sayısı azımsanamayacak oranda olmakla birlikte nitel çalıŖmaların daha çok tercih ediliyor olması yukarıda belirtilen güncel paradigmaya zıt olması nedeniyle irdelenmesi gereken bir konudur. Çünkü ortaya çıkan bu durum, Özen (2002)’in Türkiye’de yönetim ve örgüt bilimi alanına hâkim olan, “*araŖtırmam niteliksel veriye dayalı olursa hikâye gibi algılanır*” düşüncesine örtüşmemektedir. Kanımızca bu durum, birkaç farklı gerekçeye dayandırılabilir. Özen (2002)’in ifade ettiği algı, varlığı akademik dünyada yer alan herkesin malumu olan bir algıdır. Buna rağmen, Türkiye kaynaklı KK çalıŖmalarında nitel yöntemin ağırlıklı olarak tercih edilen yöntem olması, öncelikle KK’nın Türkiye’de yayılmasında öncülük eden aktörlerin nitel çalıŖma yapmayı tercih ve teşvik etmesiyle açıklanabilir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak, Türkiye’de KK’nın bir çalıŖma alanı olarak benimsenmesinde öncü aktörlere öykünen araŖtırmacılar da, nitel yöntemleri tercih etme eğiliminde olmuş olabilirler. Öte yandan, 2000 – 2010 aralığında UYOK’da sunulan KK konulu bildirimler incelendiğinde, nitel yöntemin, kimi zaman KK’nın ele aldığı kavramların anketle veri toplayıp istatistikî analizler gerçekteŖtirmeye imkân tanımaması nedeniyle tercih edildiği de belirtilmelidir. Son olarak, analizimiz, incelenen 66 bildiri içinde nitel yöntemlerle gerçekteŖtirilen çalıŖmaların bir kısmında da, nitel çalıŖmalara özgü bir törensel görgüçlölük eğiliminin olduğunu anlamamıza imkân sağlamıŖtır. Bu duruma bir örnek olarak, bir örnek olay çalıŖmasının taşıması gereken özellikleri (Yin, 1989) taşımayan ve sadece birkaç yönetici ile sohbet edilerek gerçekteŖtirilen çalıŖmalarda araŖtırma yönteminin örnek olay yöntemi olarak belirtiliyor olması verilebilir.

Bu çalıŖmanın iki numaralı araŖtırma sorusunun son bölümünde, artık Türkiye’de de popüler bir alan olduğunu veriye dayalı olarak ifade edebildiğimiz KK alanında yapılan çalıŖmaların, ele aldıkları konular itibariyle, merkez ülke konumunda olan ABD ve Avrupa ülkelerindeki güncel tartıŖmalara ne derece paralel olduğu sorulmaktadır. Bu bağlamda, öncelikle, 2000 – 2010 aralığında UYOK’da sunulan KK konulu bildirimlerin KK’ın hangi boyutuyla iliŖkili olduğu incelenmiŖ ve sonuçlar Tablo 4’te derlenmiŖtir.

Tablo 4Türkiye Kaynaklı KK Çalışmalarının KK'nın Alt Alanlarına Göre Dağılımı¹

Konu	Değinen Çalışma Sayısı
Eşbiçimlilik	27
Yayılm	17
Meşruiyet	11
Makro kurumsal teori	11
Kurumsal değişim	9
Kurumsal mantık	8
Kurumların oluşması	6
Kurumsal iş	6
Kurumsallaşma – Strateji ilişkisi	4
Decoupling (Ayırma)	1
Eski kurumsalcılık	1

Tablo 4 incelendiğinde, UYOK'da 2000 – 2010 aralığında sunulan KK konulu bildirimlerin ağırlıklı olarak eşbiçimlilik, kurumların yayılması, meşruiyet ve makro kurumsal teori konularıyla ilişkili olduğu görülmektedir. Eşbiçimlilik kavramı, KK alanında, DiMaggio ve Powell'ın 1983 tarihli “The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields” isimli çalışması sonrasında önemli düzeyde ilgi görmüş, 1980'ler boyunca tartışılmış ve kuramın zaman içerisinde kurumsal eşbiçimlilikten kurumsal çeşitliliği konu alan çalışmalara evrilmesiyle 2000'li yıllarda popülerliğini yitirmiş bir kavramdır. Bu durumda, Türkiye'de 2000 sonrası dönemde eşbiçimlilik kavramının KK konulu çalışmalarda en çok çalışılan konu olması ilginç bir durum olarak nitelenebilir. Bu durumun nedenlerini anlamak üzere eşbiçimlilik konusuna odaklandığı tespit edilen 27 çalışma incelendiğinde, bu çalışmaların genellikle daha önce KK konusunda kongre dâhilinde ya da haricinde çalışması bulunmayan, yardımcı doçent, öğretim görevlisi ve araştırma görevlisi gibi unvanlardaki akademisyenlerce gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Bu çalışmalar, atıfları üzerinden incelendiğinde de, temel vurgunun ya DiMaggio ve Powell'ın 1983 tarihli çalışmasına ya da Türkçe olarak yayımlanan işletme/örgüt yönetimi kitaplarındaki KK bölümlerine olduğu görülmektedir. Türkçe olarak hazırlanmış 2010 yılı öncesi kitaplarda, Sargut ve Özen (2007) editörlüğünde hazırlanan Örgüt Kuramları isimli eser dışında, KK konusu sadece eşbiçimlilikle açıklandığından, kurama bir nedenden ötürü ilgi duyan kişilerin ilk anda başvurdukları eserler onları KK'nın görece güncelliğini yitirmiş konularıyla karşı karşıya bırakmaktadır. Eşbiçimlilik konusunun bu derece yaygın olarak çalışılmasının bir diğer nedeni de,

¹ Bir çalışma, KK'nın birden fazla alt alanı ile ilişkili olabildiğinden (örneğin: hem eşbiçimlilik hem yayılım) belirtilen konulara değinen toplam çalışma sayısı, analiz edilen çalışma sayısından fazladır.

spekülatif bir yorum olmakla birlikte, 2000 sonrası dönemde KK ya da daha genel olarak örgüt kuramları konusunda çalışmanın Türkiye yönetim ve örgüt bilimi camiasında araştırmacı olarak meşruiyet kazanmakla ilişkili olduğu iddia edilebilir. Kanımızca, Türkiye’de örgüt kuramları alanında çalışma yapmak gitgide bir kurumsal baskı unsuru olarak algılanmaya başlamakta ve meşruiyet kazanmak isteyen araştırmacılar kimi zaman bu kurumsal baskıya sembolik düzeyde (Tayşir ve Anıl, 2013) uyum göstererek meşruiyet kazanmaya çalışmaktadırlar. Bu yola tevessül eden araştırmacıların ilk anda seçtikleri konu da, genellikle eşbiçimlilik olmaktadır.

Türkiye kaynaklı KK çalışmaları içinde eşbiçimlilik konusundan sonra en sık çalışılan konu kurumların yayılım dinamiklerine odaklanan çalışmalardır. Bu konunun neden tercih edildiği sorusuna verebileceğimiz yanıt ise, eşbiçimlilik meselesinde gözlemlediğimiz durumdan oldukça farklıdır. Türkiye’de KK’nın popüler hale gelmesinde kilit aktör ya da kurumsal girişimci (DiMaggio, 1988) olarak anılabilecek kişilerin 2000’lerin başında gerçekleştirdiği çalışmaların genellikle kurumsal dinamiklerin yayılımı konusunda olması (örneğin: Özen, 2000; Özen, 2001; Erçek ve Üsdiken, 2002) kanımızca, bu aktörlere öykünen diğer bazı araştırmacıların da bu konuyu çalışmalarına ve bu şekilde kurumsal dinamiklerin yayılımını konu alan çalışmaların artmasına neden olmuştur. İzleyen bölümde, 2000 – 2010 yılları arasında UYOK’da sunulup daha sonra bir makale olarak ulusal ve/veya uluslararası dergilerde yayına dönüşen bildiriler incelendiğinde bu açıklama ve iddiaların görgül olarak da desteklendiği görülecektir. Özetle, kurumsal yayılım meselesinin Türkiye kaynaklı KK çalışmalarında sık çalışılan bir konu olması, hem KK’ın Türkiye’de kendine bir alan bulmasına önyak olan kurumsal girişimcilerin hem de onlara öykünerek çalışmalar üreten kişilerin bu konuda çalışmasıyla ilişkilendirilebilir.

Ortaya çıkan bu tablonun, KK konusunda merkez ülke konumunda olan ABD’deki güncel çalışma konularıyla ilişkisini de değerlendirmek faydalı olacaktır. Son dönemde, merkez ülke olan ABD’de KK konulu çalışmaların başlıca iki temel konuya odaklandığı görülmektedir. Bunlar, kurumsal düzen ve mantıklar (Thornton vd., 2012) ile kurumsal iş (Lawrence ve Suddaby, 2006) üst başlıkları altında toplanan çalışmalardır. Tablo 4’ün ortaya koyduğu resim bu yönden incelendiğinde, Türkiye’de KK alanında çalışan araştırmacıların 2000 – 2010 yılları arasındaki çalışmalarında bu konuların henüz tam olarak hâkimiyet kazanmamış olmakla birlikte, çalışılma oranı gitgide artan konular oldukları ifade edilebilir. Bu noktada, kurumsal iş ve kurumsal mantıklar konularına odaklanan çalışmaların biri dışında hepsinin 2008 ve sonraki yıllarda sunulmuş olmaları ve bu çalışmaların düzenli olarak KK konusunda çalışan kişilerce ortaya konulmuş olması Türkiye KK yazınının günceli yakalama potansiyeli açısından olumlu bir durum olarak nitelenebilir. Burada analize dâhil edilmemiş olmakla birlikte, 2010

sonrasında yapılan UYOK'larda sunulan bildiriler ve Örgüt Kuramı Çalıştayı'nda sunulan bildiriler içinde de kurumsal mantıklar ve kurumsal iş yazınlarını arka plana alan çalışmalar olduğunu kişisel gözlemlerimizden ötürü bildiğimizden, Türkiye kaynaklı KK çalışmaları içinde günceli yakalama eğiliminde olan çalışmaların yakın zamanda daha da artmasının beklenebileceği ifade edilebilir.

Bu çalışmanın yanıt aradığı üçüncü soru, KK'nın Türkiye örgüt ve yönetim bilimi camiasında bu denli popülerleşmesinde Lawrence ve Suddaby'nin kurumsal iş² olarak tanımladıkları eylemin varlığından söz edilip edilemeyeceğidir. Lawrence ve Suddaby (2006) kurumsal iş kavramının, bireylerin ve kolektif grupların, yeni kurumlar inşa etmek, var olanları korumak veya değiştirmek için gerçekleştirdikleri eylemleri konu edindiğini belirtmektedir. Bu yönüyle kurumsal iş kavramı, kurumsallaşmanın kendiliğinden (taken for granted) gerçekleşmesinden ziyade, bir kurumun oluşma, korunma, değişme ve ortadan kalkma süreçlerinde birtakım aktörlerin bilinçli çabalarına odaklanmaktadır. Bugün Türkiye'de yönetim ve örgüt bilimi camiasında KK'nın belirli bir düzeyde kurumsallaştığını ifade etmek mümkündür. Bu noktada, kurumsallaşmaya kanıt olarak, örgüt kuramları ve özellikle KK'ya bir özel anlam ve değer yüklenmiş olması, hem Örgüt Kuramı Çalıştayı gibi yeni bir oluşumun kısa bir süre içinde UYOK'dan bağımsız büyük bir organizasyon olarak gelişmesi hem de örgüt kuramları ve özellikle KK çalışmalarının Türkiye'de örgüt ve yönetim bilimi camiasında meşruiyet kazanmak için çalışılması gereken bir alan olarak algılanması gösterilebilir. Peki, tüm bu süreçlerde, bazı kişi ya da kurumların kurumsal işlerinden söz etmek mümkün müdür? Bu soruya yanıt verebilmek adına bu çalışmada öncelikle 2000 – 2010 yılları arasında UYOK'da KK konusunda en çok yayını yapan kişi ve kurumların kimler oldukları araştırılmıştır. Bu analiz sonucunda, Türkiye yönetim ve örgüt bilimi camiasından iki ismin, KK konusunda çalışan diğer kişilerden açık bir farkla daha fazla yayın yaptığı anlaşılmıştır. Öyle ki, bu isimlerden ilki olan Prof.Dr. Şükrü Özen ismine 2000 – 2010 yılları arasında UYOK'da 13 bildiri ve Prof.Dr. Behlül Üsdiken ismine 9 bildiri rastlanırken, bu isimlerin ardından gelen ismin aynı aralıkta sadece 4 bildiri adı geçmektedir. Bu çalışmalarda, her iki araştırmacının da genellikle beraberlerinde yardımcı doçent ve altı seviyede genç akademisyenlerle çalıştıkları da görülmektedir. Dolayısıyla, Türkiye'de KK'nın kurumsallaşması sürecinde kurumsal işleri gerçekleştirmesi muhtemel kurumsal girişimcilerin, adı geçen araştırmacılar oldukları belirtilebilir. Bu sonuç Tablo 5'de sunulan bilgilerle birlikte değerlendirildiğinde daha da anlam kazanmaktadır.

² Çalışma içerisinde “kurumsal girişimci” ve “kurumsal iş” kavramları birlikte kullanılmaktadır. Kurumsal iş kavramının, kurumsal girişimci tarafından gerçekleştirilen eylemleri işaret ettiğini bir dipnot olarak düşmek kavram karmaşasını önlemek adına faydalı olabilir. Konu ve iki kavram arasındaki ilişkiyle ilgili daha geniş bilgi için bkz. Lawrence ve Suddaby, 2006.

Tablo 5
2000 – 2010 Arasında UYOK’da Sunulan KK Konulu Bildirilerin
Üniversitelere Dağılımı

Sıra	Kurum	Yayın Sayısı
1	Başkent Üniversitesi	31
2	Sabancı Üniversitesi	14
3	Afyon Kocatepe Üniversitesi	10
4	İTÜ	7
5	Marmara Üniversitesi	7

Tablo 5’de görüldüğü üzere, Türkiye’de KK’nın kurumsallaşmasında kurumsal girişimci olarak anılan araştırmacıların görev yaptıkları kurumlar, 2000 – 2010 yılları arasında UYOK’da KK konulu en çok bildiri sunan kurumlarla da örtüşmektedir. 2000 – 2010 yılları arasında UYOK’da KK konulu en az bir bildiri sunmuş 21 farklı üniversite bulunmakla beraber, ilk dokuz üniversiteden sonrasının bir ya da iki bildiri sunmuş olması bu kurumlarda KK’nın bir çalışma alanı olarak genele yayılmadığı ancak kişiler düzeyinde temsilin olduğu yorumunun yapılmasına neden olmaktadır. Tablo 5’de adı geçen üniversitelerin UYOK’da KK konulu bildiri sunma aralıkları incelendiğinde de, hemen her yıl düzenli olarak katkı sunan üniversitelerin yine ilk iki sıradaki üniversiteler oldukları anlaşılmıştır.

Türkiye’de KK’nın önce popülerleşmesinde ve günümüzde de kurumsallaşmaya başlamasında etkisi bulunan kurumsal girişimciler olarak anılan Prof.Dr. Şükrü Özen ve Prof.Dr. Behlül Üsdiken’in 2000 – 2010 yılları arasında gerçekleştirilen 11 UYOK’un 7’sinde Örgüt Kuramı alanında bildiri değerlendirme kurulunda bulunması belki de bir kurumsal iş olarak nitelenebilir. Kraatz ve Moore (2002)’un da belirttiği gibi, farklı yetenek, anlayış, ön kabul ve değerlere sahip liderlerin bir alana dahil olmasıyla o alanda kurumsal değişim gözlenebilmektedir. Bu anlamda, kendileri de KK alanında uluslararası standartlarda eser veren araştırmacıların Türkiye’de kongre seçici kurullarında düzenli olarak yer alma, organizasyon düzenleme, editörlük ve dergi çıkartma gibi kurumsal işlerle KK’nın Türkiye’deki kurumsallaşma sürecinde etkili oldukları belirtilebilir.

Çalışmanın üç numaralı araştırma sorusunun son bölümünde, Türkiye’de KK konusunda öncül çalışmaları gerçekleştiren aktörlerin, zaman içinde Türkiye’de KK konulu çalışmalarda ve KK’nın Türkiye’deki kurumsallaşma sürecinde özel bir etkiye sebep olup olmadıkları sorulmaktadır. Araştırma sonuçları, Türkiye merkezli KK çalışmalarında kurumsal işlere imza atan akademisyenlerin, eserleri ve kurucusu/düzenleyicisi oldukları ya da seçici kurullarında yer aldıkları organizasyonlar aracılığı ile kendilerini izleyen

araştırmacıları etkilediğini göstermektedir. Bu duruma örnek olarak, KK konulu ve Türkiye merkezli çalışmalarda ilk dönem eserleri veren ve kilit aktör konumunda olan araştırmacıların temel çalışma alanlarının (kurumsal dinamiklerin yayılımı) ve ağırlıklı olarak tercih ettikleri yöntemlerin (nitel) diğer araştırmacılar da gözlenmesi verilebilir.

Bu çalışmada yanıtı aranan dördüncü soru, hem UYOK içinde hem de Örgüt Kuramı Çalıştayı'nda oldukça popüler olan ve belirli bir düzeyde kurumsallaştığını ifade ettiğimiz KK çalışmalarının, bugün daha makro düzeyde akademinin geneline hâkim olan nitelikli yayın üretme kurumsal mantığının sürdürülmesine bir katkısı olup olmadığıdır. Bu soruyu yanıtlamak adına, 2000 – 2010 yılları arasında UYOK'da KK konulu en az bir bildiride adı geçen araştırmacıların 2000 – 2012 yılları arasında ürettikleri tüm yayınları incelenmiştir. Bu analizin sonucunda, 2000 – 2010 yılları arasında UYOK'da KK konulu en az bir bildiride adı geçen 62 yazardan 22'sinin (%35) UYOK'da sunduğu bildiriye kongre dışında bir makaleye dönüştürdüğü tespit edilmiştir. Bu şekilde, 2000 – 2010 yılları arasında UYOK'da sunulan KK konulu toplam 62 bildirinin 35'i (%56) kongre dışında makale olarak yayımlanmıştır. Bu 35 çalışmanın 14'ünde (%40) alanın kurumsal girişimcileri olarak tanımlanan Prof.Dr. Şükrü Özen ve Prof.Dr. Behlül Üsdiken'in yalnız ve/veya diğer araştırmacılarla birlikte imzası bulunmaktadır. Bu noktada, adı geçen iki araştırmacının birlikte gerçekleştirdikleri KK konulu bir çalışma olmadığını da not etmek faydalı olacaktır.

2000 – 2010 yılları arasında UYOK'da sunulup akabinde makale olarak yayımlanan 35 çalışmanın yayımlandıkları mecralar incelendiğinde, bu makalelerin hem ulusal hem de uluslararası alanda prestijli olarak nitelenebilecek dergilerde yayımlandıkları görülmektedir. Öyle ki, bu 35 çalışmanın 18'i (%51) SSCI kapsamında taranan dergilerde, 8'i (%23) Yönetim Araştırmaları Dergisi'nde ve geri kalan 9'u da (%26) uluslar arası indekslerce taranan Türkiye merkezli ya da diğer batı ülkeleri merkezli dergilerde yayımlanmışlardır. Bu bulgu doğrultusunda, Türkiye'de KK'nın bir araştırma alanı olarak kurumsallaşmasının, akademinin makro kurumsal çevresine hâkim olan nitelikli yayın üretme mantığının sürdürülmesine yardımcı olduğu ifade edilebilir.

Araştırmanın beş numaralı sorusu, Türkiye merkezli KK çalışmalarında imzası bulunan araştırmacıların, KK'yı kalıcı bir ilgi alanı olarak mı, yoksa kuramın son dönemde popülerleşmesi nedeniyle bir meşruiyet arayışı ve/veya heves doğrultusunda mı konu edindiklerini sorgulamaktadır. UYOK'da 2000 – 2010 aralığında KK konulu sadece bir bildiride ismi geçen ve KK konusunda ne kongrede ne de kongre dışında bu yayından farklı bir çalışması olmayan 29 araştırmacıdan 20'sinin, düzenli olarak KK konusunda çalışan ve UYOK'da bildiri sunan kişilerle değil, birbirleriyle ya da yalnız olarak çalışmış oldukları görülmektedir. Bu 20 kişinin sunduğu toplam 12 bildirinin genellikle eşbiçimlilik,

meşruiyet gibi KK için güncel olmayan konulara odaklandığı, tamamının görgül ve ikisi dışında hepsinin nitel yöntemle gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Son olarak, bu kişiler tarafından sunulan bildirimlerin 2005 sonrasında artmış olması, tek seferlik çalışmaların KK çalışmalarına öykünme ya da KK çalışmalarını meşruiyet kazanmada bir araç olarak görmeye ilişkin olabileceğini düşündürmektedir.

Çalışmada yanıtı aranan altıncı ve son soru, Türkiye merkezli KK çalışmalarının diğer makro örgüt kuramları ile entegrasyonu yönünde bir çabanın söz konusu olup olmadığıdır. Araştırma sonuçları, KK'ın diğer makro örgüt kuramlarıyla entegrasyonu yönünde bir çabanın neredeyse hiç harcanmamış olduğunu göstermektedir. Hâlbuki günümüzde makro örgüt kuramlarının birbirlerinin açıklama alanlarını genişletme gücünden yararlanan çalışmalara ihtiyaç duyulduğu sıklıkla dile getirilmektedir. Bu bağlamda, Önder ve Üsdiken'in (2010) Türk sendikacılık alanının geçirdiği evrimi farklı kurumsal mantıklar ve örgütsel ekoloji yazınlarını arka plana alarak açıkladıkları çalışma, gelecekte yapılacak çalışmalara bir örnek niteliği taşımaktadır.

4. Tartışma ve sonuç

Araştırma sonucunda ortaya çıkan tablo, Özen'in 2004 senesinde kaleme aldığı Türkiye kaynaklı KK çalışmaları analizinde ifade edilen, koşulbağımlılık kuramının Türkiye'de örgüt kuramında gelinen son nokta olarak görülmesi anlayışının değişmeye başladığını işaret etmektedir. 2000 sonrası dönemde UYOK'da sunulan bildirimler, bu bildirimlerin yayına dönüş oranları ve yayımlandıkları mecralar topluca değerlendirildiğinde, son dönemde Türkiye merkezli KK konulu çalışmaların hem nicelik hem de nitelik olarak gelişme içinde olduğu ve bu gelişmenin alanda gerçekleştirilen kurumsal işlemlerle açıklanabileceği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, kuramsal çalışmaların azlığı (neredeyse yokluğu) ve görgül çalışmaların genellikle baştan geliştirilmiş argümanları test etmekten ziyade keşifsel oluşu -ya da sadece yerel farklılıklara odaklanışı- gibi eğilimler değişirse, yayın kalitesinin daha da artması mümkün olacaktır.

KK konulu Türkiye kaynaklı kuramsal çalışma eksikliğinin giderilmesi hususunda, ülkenin kendine özgü makro kurumsal yapısı ve bu yapının örgütsel alanlardaki yansımaları özgün kurumsal katkılar adına bir başlangıç noktası olarak ele alınabilir. Bu bağlamda, ulusal iş sistemlerini şekillendiren birincil ve ikincil kurumların (Gökşen, 2007) Türkiye'ye özgü yapısı ve bu özgün yapının çeşitli örgütsel alanlardaki yansımaları araştırmaya konu edilebilir. Bu çalışmada incelenen Türkiye kaynaklı görgül KK çalışmalarının önemli bir kısmında, Amerika ve Kanada gibi ülkelerde üretilen KK bilgisine istisna oluşturan hususların raporlandığı görülmüştür. Ancak, bu istisnai durumların, izleyen çalışmalarda salt kuramsal çalışmalar olarak Türkiye benzeri ülkeleri kapsayacak bir genellemeye yönelmediği de anlaşılmaktadır. Kanımızca, görgül araştırmalarda

ortaya konan ve bugüne kadar batıda üretilen KK bilgisiyle uyuşmayan bu gibi bulgular, salt kuramsal çalışmalara fikir verebilir, bir başlangıç noktası olarak ele alınabilir.

Çalışma bulguları, Türkiye kaynaklı KK konulu görgül çalışmalarda ağırlıklı tercihin, mevcut kuramsal bilgiye meydan okuyan çabalardan ziyade mevcut kuramsal bilgilere katkı yapma çabasında olduğunu göstermektedir. Ancak bu eğilimin Türkiye'ye özgü olmadığı, yönetim ve örgüt biliminin tüm alt disiplinlerinde ve evrensel düzeyde gözlemlendiği ifade edilebilir (Alvesson ve Sandberg, 2011). Bu durumda, ülkenin kendine özgü makrokurumsal koşullarından ve bu koşulların örgütsel alanlara yansımalarından hareketle geliştirilecek kuramların metodolojik açıdan tatminkâr çalışmalarda test edilmesi, KK'ya güçlü görgül katkıların yapılmasına da imkân sağlayabilir ve bu durum zamanla uluslararası KK yazınında bir Türkiye ekolünden bahsedilmesini olanaklı kılabilir. Elbette, bu durumun gerçekleşmesi için yine kurumsal işlere ihtiyaç duyulacaktır. Bu kurumsal işlerde, KK konulu çalışmalarda özgün kuramsal katkı ve metodolojik açıdan daha geçerli ve güvenilir araştırmalar yapılması için girişimlerde bulunulması faydalı olacaktır. Bu bağlamda, araştırma esnasında kimi nitel çalışmalarda gözlemlenen törensel görgülcülük eğiliminin de, yine alanın önde gelen araştırmacılarının girişimleri ile azaltılması mümkün olabilir. Bu nedenle, gelecek araştırmalarda, nitel yöntemlerle gerçekleştirilen görgül çalışmaların hangi nitelikleri taşıması gerektiği, nitel çalışmalarda törensel görgülcülüğün ne anlama geldiği ve bundan kaçınmak için izlenebilecek yöntemler kuramsal ve görgül araştırmalar aracılığıyla ele alınabilir. Bu amaç doğrultusunda, Türkiye kaynaklı KK çalışmalarından nitel yöntemlerle gerçekleştirilmiş görgül çalışmalar mercek altına alınarak incelenebilir.

Çalışmamızın odak noktası Türkiye kaynaklı KK çalışmalarına ilişkin genel bir analiz ortaya koymak olmakla beraber, bulgular üzerinden KK'nın güncel araştırma konularından olan kurumsal mantıklar ve kurumsal iş yazınlarına ilişkin naçizane birtakım yorumlarda bulunulabileceği düşünülmektedir. Dacin vd. (2010) bir kurumsallaşmış eylemler dizisinin – Cambridge Üniversitesi yemekhanesinde izlenmesi gereken norm ve ritüeller – daha üst seviyede bir kurumsal mantığın – İngiliz sınıf sistemi – meşruiyetinin sürdürülmesine hizmet edebileceğini belirtmektedir. Benzer şekilde, bu çalışmada da, Türkiye'de yönetim ve örgüt bilimi alanı içinde KK yazınının kurumsallaşma sürecinin, doğa bilimlerine öykünen ve “nitelikli araştırma/yayın mantığı” şeklinde adlandırılabilir mantığın meşruiyetine hizmet ettiği anlaşılmaktadır. Bu durumun temel göstergeleri, KK konulu çalışmalarda izlenen yöntemler ve bu çalışmaların yayımlandıkları mecraların bahsi geçen mantıkla doğrudan ilişkili olmasıdır. Ancak, bu çalışmada ek olarak, kurumsal mantığın meşruiyeti ile birlikte alanda kendine daha geniş bir hareket kabiliyeti bulan aktörlerin mantıklarının, kurumsal

mantığı doğuran sosyal koşullarla birleşerek kurumsallaşma sürecine mikro düzeyde spesifik bir form verdiği de gözlemlenmiştir. Bu durumun en temel göstergesi, 2000'li yılların başından itibaren Türkiye'de akademik camiada daha şiddetli bir şekilde hissedilen, doğa bilimlerine öykünen, görgül ve nitelikli uluslararası yayın mantığının Türkiye kaynaklı KK çalışmalarına da sirayet etmesi, ancak aynı zamanda bu baskıya yanıt vermek adına ortaya konulan KK konulu çalışmalarda kurumsal girişimcilerin kişisel tercihlerinin (araştırma konusu, yöntemi vb.) öykünme ve telkin gibi etkileşimlerle kurumsallaşma sürecine özgün bir form kazandırmasıdır. Araştırma sonuçları göstermektedir ki, kurumsallaşmaya imkân tanıyan kurumsal mantık, bu mantığın kurumsal girişimcilere sağladığı imkânlar ve kurumsal girişimcilerin kurumsal mantıkla uyumlu kişisel eğilimleri birbirleriyle etkileşime girerek, hem kurumsal mantığın yaşam süresini uzatmakta hem de kurumsallaşma sürecinin özgün bir form almasına neden olmaktadır. Bu noktada, çalışmada Türkiye kaynaklı KK çalışmalarının kurumsallaşma sürecinde bir kurumsal girişimci olduğu tespit edilen araştırmacılara bu imkânı sağlayan tüm içsel ve dışsal koşullar da araştırmaya konu etmeye değer görünmektedir. Bu aşamada, sadece spekülâtif bir yorum olarak, Türkiye'de KK'nın kurumsallaşmasında kurumsal girişimci olarak beliren aktörlerin, konuya ilişkin bilgi birikimlerinin uluslararası nitelikli yayınlarla ispatlanmış olması ve bu kişilerin Türkiye'de yönetim ve örgüt bilimi araştırmalarının kalitesinin artması konusunda sahip oldukları içsel motivasyonla kurumsal girişimci olabilmeleri arasında bir ilişkili olduğu iddia edilebilir. Ancak, bu gibi kurumsal girişimcilerin hangi içsel ve dışsal koşulların bileşimi sonucunda kendilerine hareket alanı bulabildikleri, bu konuda bireysel çabalarının neler olduğu gibi soruları merkeze alan bir çalışma, özellikle kurumsal iş yazınına kurumsal girişimcilerin hangi koşullarda kurumsal işlere imza atabildikleri konusunda fikir verme potansiyeli taşımaktadır. Fakat tüm bu tartışmalar esnasında, burada ele alınan kurumsallaşma sürecinde kurumsal girişimcilere bir girişimde bulunma imkânını tanıyan birincil koşulun makro kurumsal çevrede ülkeye özgü koşullar olduğu unutulmamalıdır. Gökşen (2007)'nin işaret ettiği gibi, makro kurumsal teoriye göre, alt seviyelerde örgütsel formların şekillenmesinde ülkenin devlet, finansal sistem, eğitim ve öğretim sistemi gibi ana kurumlarının oynadığı rol önemlidir. Buradan hareketle, Türkiye kaynaklı KK çalışmalarının kurumsallaşma sürecinde ülkenin yükseköğretim sisteminde yaşanan güncel gelişmelerin (vakıf üniversiteleri, tersine beyin göçü vb.) ve yükseköğretimde küresel entegrasyonun (uluslararası işbirlikleri, araştırma fonu arayışları, ortak programlar) alt seviyelerde kurumsal girişimcilere birtakım tehdit ve fırsatlar sunduğu ve alt seviyede gözlenen kurumsallaşmanın bu koşullardan bağımsız olarak değerlendirilemeyeceğini vurgulamak gerekir.

Araştırma esnasında sıklıkla gözlenen bazı hususların tartışma bölümünde sunulması faydalı olabilir. Örneğin, UYOK’da sunulan kimi çalışmaların araştırma soruları doğrudan KK ile ilişkili olmasına rağmen bu çalışmalarda KK’ya hiç değinilmediği gözlemlenmiştir. İncelenen 66 çalışma arasına alınmayan bu gibi bildirilerin yazarları eğer KK’dan faydalanmış olsalardı, hem kuramın güç kazanması hem de bahsi geçen çalışmaların kuramsal arka plan açısından daha nitelikli bir hale bürünmesi mümkün olabilirdi. Bu durum, kat edilen tüm aşamaya rağmen, Türkiye’de KK’yı tanıtan ve ne gibi soruları yanıtlamakta faydalı olabileceğini belirten çalışmalara hâlâ ihtiyaç duyulduğu biçiminde yorumlanabilir. KK konulu çalışmaların, UYOK bildiri kitaplarında kimi zaman örgüt yapılarının profesyonelleşmesi anlamına gelen kurumsallaşma çalışmalarıyla aynı oturlara yerleştirilmesi, kurumsal girişimci (institutional entrepreneur) kavramının sıklıkla girişimcilik yazınındaki iç girişimci kavramıyla karıştırılması gibi hususlar da KK’ya ilişkin kavramların henüz Türkiye yönetim ve örgüt bilimi alanının geneline benimsetilemediği şeklinde değerlendirilebilir. Analizler esnasında örneğine çok az rastlanan, KK konulu nitelikli kuramsal çalışmaların artması, bu sorunların giderilmesine katkı sağlayabilir.

Kaynaklar

- ALVESSON, M. ve SANDBERG, J. "Generating Research Questions through Problematization", *Academy of Management Review*, 36(2), 247-271.
- BOWRING, M.A. (2000), "De/ Constructing theory: A Look at the Institutional Theory that Positivism Built", *Journal of Management Inquiry*, 9(3), 258-270.
- DACIN, M.T., MUNIR, K. VE TRACEY, P. (2010) "Formal Dining at Cambridge Colleges: Linking Ritual Performance and Institutional Maintenance", *Academy of Management Journal*, 53(6): 1393-1418.
- DIMAGGIO, P. J. ve POWELL, W. W. (1983), "The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields", *American Sociological Review*, 48, 147-160.
- DIMAGGIO, P. J. (1988), "Interest and Agency in Institutional Theory", in *Institutional Patterns and Organizations: Culture and Environment*, Ed. Lynne G. Zucker, Massachusetts: Ballinger Publishing Company, pp. 3-21.
- DONALDSON, L. (1995), *American Anti-management Theories of Organization: A Critique of Paradigm Proliferation*, Cambridge: Cambridge University Press
- ERÇEK, M. ve ÜSDİKEN, B. (2002), "Türkiye’de İşletme İktisadı 1930-1950", 10. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 23-25 Mayıs, Antalya, Türkiye.
- GÖKŞEN, N. S. "Makrokurumsal Bakış Açısı: Bir Değerlendirme", Eds. Sargut S. A. ve Özen, Ş. *Örgüt Kuramları*, Ankara: İmge, 331-378.

- GREENWOOD, R., SUDDABY, R. ve HININGS, C.R. (2002), "Theorizing Change: the Role of Professional Associations in the Transformation of Institutionalized Fields", *Academy of Management Journal*, 45, 1, 58-80.
- GÜROL, Y., DOĞRUSOY, G. ve ÖZEN, A. (2004), "Yönetim Alanında Çalışan Türk Akademisyenlerin Çalışmalarında Kullandıkları Modern Sonrası Teoriler Üzerine Bir İnceleme", 12. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 27-29 Mayıs 2004, Bursa, Türkiye.
- HOFFMAN, A.J. (1999), "Institutional Evolution and Change: Environmentalism and The U.S. Chemical Industry", *Academy of Management Journal*. 42, 4, 351-371.
- KRAATZ, M.S ve MOORE, J.H. (2002), "Executive Migration and Institutional Change", *Academy of Management Journal*, 45, 1, 120-143.
- LAWRENCE, T. B., ve SUDDABY, R. (2006), "Institutions and Institutional Work", in *The Sage Handbook of Organization Studies*, Eds. Clegg S., Hardy C., Lawrence T. B. ve Nord W. Second Edition, London: Sage, 215-254.
- LEBLEBİCİ, H. "American Anti-Management Theories of Organization: A Critique of Paradigm Proliferation" *Administrative Science Quarterly*. Sep97, Vol. 42 Issue 3, 602-604.
- ÖNDER, Ç. ve ÜSDİKEN, B. (2010), "Siyasi itaat, teknik beceri ve siyasi eylemcilik: Farklı kurumsal mantıklar altında evrilen Türk sendikacılığı, 1947-1980" 18. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Adana.
- ÖZEN, Ş. (2000), "Kurumsal Kuram Işığında TKY'nin Türkiye'deki Yayılım Sürecinin Dinamikleri", 8. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 25-27 Mayıs, Nevşehir, Türkiye.
- (2001), "Kurumların Yayılımında Merkez-Çevre Farklılaşması", 9. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi. 24-26 Mayıs, Silivri, Türkiye.
- (2002) "Türkiye'de Örgütler/Yönetim Araştırmalarında Törenselleşmiş Görgülcülük Sorunu", *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2 (2) 187-213.
- (2004), "Örgütsel Analizde Türkiye Kaynaklı Kurumsal Kuram Çalışmaları", *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, Ekim 2004, 4/2, 89-100.
- (2007), "Yeni Kurumsal Kuram: Örgütleri Çözümlemede Yeni Ufuklar ve Yeni Sorunlar", Eds. Sargut S. A. ve Özen, Ş. *Örgüt Kuramları*, Ankara: İmge, 237-330.
- RAO, H. (1998), "Caveat Emptor: the Construction of Nonprofit Consumer Watchdog Organizations", *The American Journal of Sociology*, 103, 4. 912-961.
- SANDBERG, J. ve ALVESSON, M. (2010), "Ways of Constructing Research Questions: Gap-Spotting or Problematization?" *Organization*, 18(1) 23-44.
- SARGUT, A. S. ve ÖZEN, Ş. (2007), "Örgüt Kuramları", Ankara: İmge.
- SCOTT, W. R. (2001), "Institutions and Organizations", 2. Basım, London: Sage.
- SELZNICK, P. (1996), "Institutionalism Old and New", *Administrative Science Quarterly*, 41, 270-277.
- SEO, M. ve CREED, W.E.D. (2002), "Institutional Contradictions, Praxis, and Institutional Changes: A Dialectical Perspective", *Academy of Management Review*, 27, 2, 222-247.
- STINCHCOMBE, A. L. (1997), "On The Virtues of Old Institutionalism", *Annual Review of Sociology*, Vol. 23, 1-18.
- (1965), "Social Structures and Organizations", Ed. J.G. MARCH, *Handbook of Organizations*, Chicago: Rand McNally and Company, 142-193.
- TAYŞIR, E.A. ve ANIL, İ. (2013), "Kurumsal Baskılara Verilen Örgütsel Yanıtlarda Kritik Karar Alıcıların Tehdit-Fırsat Algısının Rolü: İMKB'de İşlem Gören Bankaların Kurumsal Yönetim İlkeleri Karşısındaki Davranışları Üzerinden Bir Değerlendirme", *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1-2, ss. 79-110.

- THORNTON, P. H., OCASIO, W. ve LOUNSBURY, M. (2012), “*The Institutional Logics Perspective: A New Approach to Culture, Structure and Process*”, United Kingdom: Oxford University Press.
- TOWNLEY, B. (2002), “The Role of Competing Rationalities in Institutional Change”, *Academy of Management Journal*, 45, 1, 163-179.
- ÜSDİKEN, B. (1997), "Importing Theories of Management and Organization: The Case of Turkish Academia", *International Studies of Management and Organization*, Vol.26, No.3, pp.33-46.
- (2002), “Tarihsel Bir Bakışla Bilim-Yönetim Birlikteliği”, *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, Ekim 2002, 2/2, 127-154.
- ÜSDİKEN, B. ve PASADEOS, Y. (1993), "Türkiye'de Örgütler ve Yönetim Yazını", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 26, Sayı 2, ss.73-93.
- YIN, R. K. (1989), “*Case Study Research: Design and Methods*”, London: Sage.

Extended Summary

Institutionalization of institutional theory: A general analysis of Turkey-based institutional theory studies

Abstract

This study investigates the evolution of institutional theory in Turkey through the papers that appeared at the National Management and Organization Conferences between 2000-2010, besides other works of those papers' authors. In this context, this study reveals how institutional theory studies became an important subfield among management and organization researchers in Turkey. Additionally, this study explains the signs of the institutional entrepreneurs in the diffusion of institutional theory studies in Turkey; compares the Turkey-based institutional theory studies with the studies from USA; analyzes the methodological features of Turkey-based institutional theory studies; and finally, reveals the relationship between presenting an institutional theory related paper at the National Management and Organization Conference and its transformation to become a journal article.

Key words: Turkey-based institutional theory studies, institutional theory, institutional work, institutional entrepreneurship

The criticism of any given scientific literature and its dominant paradigms might contribute to the advancement of that field. As Üsdiken and Pasadeos (1993) indicated, this kind of effort can explain the problems of a field and might suggest some solutions to these problems. Moreover, critics also reveal the evolution of a scientific field. Institutional theory appeared in the USA in the mid 1970s as a new field in management studies by asking provocative questions (Scott, 2001). Then, it became very popular among management researchers. Özen (2004) indicates that institutional theory has been the most popular macro organization theory in management literature in the last ten years. According to

Özen (2004), one of the main reasons for this popularity is that institutional theory has a capacity to bring new and authentic arguments without leaving the main arguments of organization theories. Another reason is that the institutional theory is very contradictory and fuzzy in its own structure and this situation triggers new discussions. Thus, institutional theory periodically has been criticized by researchers. These critics have an important role in the evolution of the institutional theory literature. Recently institutional theory has been very popular in Turkey too (Gürol et al.2004) So, it can be argued that it would be useful to evaluate Turkey-based institutional theory works and this evaluation might be helpful for researchers who study in this field. At this point, it must be indicated that there is a limited number of study that serve to this aim. To this aim, first, I reviewed the institutional theory related studies presented between 2000-2010 at the National Management and Organization Conference (NMOC) through their keywords and abstracts. Then, I analyzed the other studies of the authors of those papers by using the ULAKBİM and the Business Source Complete databases.

An overall analysis of Turkey-based institutional theory related studies shows us that the institutional theory has become a very popular and dominant macro organization theory in the field of management in Turkey. This popularity can be explained by the institutional works of two eminent scholars who conduct research by using the framework of institutional theory regularly. Another important finding of this study is that there are a few institutional theory related theoretical papers in Turkey. On the other hand, the Turkey-based institutional theory related empirical papers are mostly explanatory and these studies mostly focus on the local differences instead of suggesting cause-effect relations. Findings of this study reveal that Turkey-based institutional theory studies do not challenge the dominant paradigms; instead, they aim to contribute to existing knowledge. However, as Alvesson and Sandberg (2011) indicated, this is a common problem in almost all disciplines all around the world. Thus, it might be logical to argue that by focusing on the macro-institutional structure of Turkey and its reflection to organizational fields can create an opportunity to conduct original works in the field of institutional theory.